

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' כי תצא, תשפ"ג

Sponsored by Rabbi Daniel and Penina Mezei
In honor of Rabbi Steinmetz and Rabbi Pere

For sponsorship and dedication opportunities, visit yukolleLA.com/donate

1. בענין בן סורר ומורה, תפקיד הב"ד, ותכלית התורה

פרשת כי תצא (כא:יח-כא) – פ' יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויטרו אתו ולא ישמע אליהם: (יט) ותפשו בו אביו ואמו... (כ) ונאמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקולנו זולל וסבא: (כא) ורגמחו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו:

רש"י (כא:יח) – וכן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממונ אצו ומצקש לימודו ואינו מולא, ועומד צפרסת דרכים ומלכטס את הצריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

גור אריה (אות י"ז)

על שם סופו נהרג. **הקשה הרא"ם**, דגבי ישמעאל (בראשית כא, יז), אף על גב שקטרגו עליו המלאכים 'מי שעתיד להמית בניך אתה מעלה לו את הבאר' (רש"י שם), **והשיב להם הקדוש ברוך הוא "באשר הוא שם" (שם)**, פירוש שאין האדם נידון אלא לפי מעשיו של אותה שעה (ר"ה טז ע"ב). וכאן אנו אומרים שבן סורר ומורה 'על שם סופו נהרג'. ויש לתרץ דלא קשיא מידי, דהא דקאמר ד'אין האדם נידון אלא לפי מעשיו של אותו שעה', היינו בדין בית דין של מעלה, לפי שאין ראוי לדון אלא כפי אותו שעה. אבל בית דין של מטה דנין על שם סופו, כדי להצילו מבית דין של מעלה, שהם ידונו אותו כדי שלא ימות בדיניהם חייב. ואין דומה עונש בית דין של מעלה לבית דין של מטה, דבית דין של מטה מכריחין לקיים המצוה (כתובות פו.), ובית דין של מעלה נותנין רשות.

גור אריה, פ' וירא (פרק כ"א, אות כ')

אבל יראה דשאני דין בית דין התחתון מדין בית דין העליון... וכל ד' מיתות אינה רק לנקותם מן עונש שלמעלה, שכל המומתים מתכפרים, ולפיכך בית דין של מעלה דוקא אין דנין אותו אלא לפי מעשיו, אבל בית דין התחתון דנין כדי לסלק מאתו רשעתו שיהיה צדיק, וזה בעצמו דין בית דין התחתון.

גור אריה, פ' וירא (שם)

ועוד שבית דין התחתון דנין על פי התורה שנתן לנו השם יתברך, וזהו דין התחתון שדנין שעבר דברי תורה, ועל פי התורה חייב בן סורר ומורה, והרי אנו דן אותו בדין של עכשיו, ואין חלוק בן דין סורר ומורה ובין דין אחר שחלל שבת, שזה עבר על דברי תורה ונידון עליו, וזה גם כן עבר על דברי תורה ונידון עליו עכשיו. וזה לא קשיא למה ציוה התורה לדון אותו על שם סופו... שהתורה תיקון לכל דבר על שם סופו, כי היא החכמה והדעת שנתן לנו... והתורה כדי להישר ולתקן ציוותה שלא יהיה בן סורר ומורה, והוא עבר, הרי נידון על שם עכשיו. ולא שייך שאין דנין את האדם רק על פי מעשיו של אותה שעה, כיון שהדין דן לפי מעשיו של אותה שעה, רק שהדין הוא על פי התורה, והתורה חייבה אותו על שם הסוף, ופשוט הוא.

נתיבות עולם, נתיב התורה (פרק א')

ואמר¹ ויורני שהוא לשון הוראה כמו שנקראת התורה בלשון זה ולא נקראת בשם חכמה כמו שנקראת שאר חכמה או תבונה, מפני כי הפרש יש, כי התורה מורה לאדם את הדרך, אשר בדרך הוא יגיע אל תכליתו האחרון מה שאפשר לאדם להגיעו הוא אל עולם הבא. וזה אין בכח שום חכמה, כי על ידי התורה מגיע האדם אל עולם הבא, ולכך ראוי לה דווקא לתורה שם תורה שהוא לשון הוראה, שמורה לאדם תכליתו האחרון אשר ראוי לאדם להגיע אליו, ולכך אמר ויורני... כי כשם שהתורה היא סדר עולם הזה כך התורה היא סדר עולם הבא, כי הכל נברא בתורה הן עולם הזה והן עולם הבא, ולכך אמר השם יתברך יתמד דברי לבך, בזה דבק האדם בעולם הבא להגיע אל תכליתו האחרון וזה מבואר...

ספר תפארת ישראל פרק ט

ויש לך להבין כי בשביל כך נקראת ה"תורה" בשם הזה, ולא נקראה בשם 'חכמה ותבונה ודעת', שהרי על התורה נאמר (דברים ד, ו) "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים". אבל לומר, כי התורה אף שיש בה החכמה, אין החכמה שהיא בתורה היא

¹ משלי ד:ד – ויורני ויאמר לי יתמד דברי לבך שמר מצותי וחייה

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' כי תצא, תשפ"ג

Sponsored by Rabbi Daniel and Penina Mezei
In honor of Rabbi Steinmetz and Rabbi Pere

For sponsorship and dedication opportunities, visit yukolleLA.com/donate

חכמה מחקרית, אבל החכמה שהיא בתורה, שהתורה היא מלמדת ומורה לך דרך החיים שהאדם יקנה הצלחה האחרונה, היא הדבקות בו יתברך...

2. בענין מלקות ארבעים חסר א'

פרשת כי תצא (כה:ב-ג) – והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והקהו לפניו כְּדִי רְשָׁעוֹ בְּמִסְפָּר: אַרְבָּעִים יִכּוּנוּ לֹא יִסִּיף וְיִסִּיף לְהַכְתּוֹ עַל אֵלָהּ מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֶחִיד לְעִינֶיךָ:

רש"י (שם) – נמספר - ואינו נקוד נמספר, למד שהוא דנוק, לומר נמספר ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מנין שהוא סוכס ומשלים לארבעים, והן ארבעים חסר אחת:

גור אריה (אות ג')

ואם תאמר, למה כתב "ארבעים", ולא כתב 'שלשים ותשע יכנו'. ויש מפרשים, דודאי דין הוא שילקה ארבעים, מפני שחטא וחייב עונש לשמים יהיה נלקה ארבעים, כנגד ארבעים יום של יצירת הולד (רש"י בראשית ז, ד), רק מפני שהוא יתברך אינו מעיר כל חמתו... ויש מפרשים (הרא"ש)... לפי שדין המלקות להיות משולשים - שנים לאחריו ואחד מלפניו (רש"י סנהדרין סוף י.), ומכת ארבעים אי אפשר לחלקה...

אמנם נראה, כי בודאי היה ראוי ללקות ארבעים כנגד ארבעים יום של יצירת הולד, וביום האחרון - הוא יום ארבעים - מקבל הולד הנשמה, ובכל ל"ט הוא בריאת הגוף. ובגוף הוא החטא, שבו היצר הרע, והנשמה חטאה עמו, שכל המחובר לטמא הרי הוא כמוהו בעודה עם הגוף. ולפיכך אמרה תורה "ארבעים יכנו", שאף הנשמה שעם הגוף חייב המלקות, שכל אשר הנשמה עם הגוף - שהוא החוטא - הרי היא כמוהו, כדלעיל. אכן כשמכין אותו ל"ט מכות, ובזה שב יצירת הגוף נקי מן החטא, שכן אמרו חכמים (מכות כג.). כל חייבי מלקות נפטרו מידי עונשן על ידי מלקות, והרי בל"ט מכות הוסר החטא מן הגוף, וממילא נמצא הנשמה טהורה. שאין בה פחיתות בעצמה, רק כאשר היא מצורפת לגוף החוטא, וכאשר הגוף נקי מן החטא, אין כאן פחיתות וחטא בנשמה, ואין צריך להלקותו עוד:

ספר באר הגולה (באר הראשון, פרק ז')

והכתוב מוכח כך בפירושו. שהכתוב הפסיק בין "במספר" ובין "ארבעים". שאם היה מחובר "במספר" אל "ארבעים", הייתי אומר שכאשר הוא סופר אחד אחד כאשר מלקין אותו, יכה אותו ארבעים, כי לשון "מספר" הוא ספירה של אחד אחד. ודבר זה אינו, כי כאשר הוא מלקה אותו וסופר אחד אחד, אין המכות ארבעים. ולכך מחלק מלת "במספר" מן "ארבעים", ואמר "ארבעים יכנו", כלומר שיש עליו עונש "ארבעים יכנו". אבל כאשר מכה אותו וסופר אחד אחד, אין המכות אלא ל"ט.

3. בענין כח הדיבור וכח השתיקה

פרשת כי תצא (פרק כ"א) – (יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָהּ: (יד) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מִצְאָתִי לָהּ בְּתוּלִים... (יט) וְעָנְשׂוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף... כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע...

נתיבות עולם, נתיב הלשון (פרק ב')

תנן במסכת ערכין (ט"ו, א') האונס והמפתה נותן חמשי' סלעי'... והמוציא שם רע לעולם נותן מאה נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה... המשנה הזאת בארה כח הלשון, ודע כי האדם הוא בעל גשם לכך השכל אינו צורת האדם כי אין האדם נברא שכל גמור, אבל השכל הדברי שהוא על ידי אבר גשמי הוא הלשון והוא צורת האדם. כי האדם יש בו שני חלקים שהוא בעל גוף והוא בעל שכל ג"כ, מהדבור הוא שכלי כי הבי"ח אין להם הדבור רק האדם שהוא שכלי וזהו צורת האדם. ולכך המוציא שם רע נותן מאה מפני שחטא בדבור אשר הוא צורת האדם ועל ידי זה הוא האדם שלם, ואילו המאנס שהוא המעשה המתייחס אל כחות הגוף כמו שהתבאר והגוף הוא חצי לכך נותן חמשים. ודווקא מאה מפני שמספר מאה הוא מספר שלם...

נתיבות עולם, נתיב השתיקה (פרק א')

בספר משלי (י"ז) חושך אמריו יודע דעת ויקר רוח איש תבונה. שלמה רצה לומר כי מי שהוא מונע הדבור שלו מורה שהוא יודע דעת ולכן מונע הדבור... כי כאשר מרבה דברים העיקר אצלו נפש המדברת אשר נפש המדברת יש לו חבור וצירוף אל החומר ואינו נבדל לגמרי... כי אין שכל שלו נבדל מן החמרי. אבל כאשר מונע הדבור שאז מורה כי השכל שלו אינו מוטבע בחומר רק נבדל ממנו, ולפיכך אינו מדבר הרבה כי השכל הנבדל אצלו עיקר.